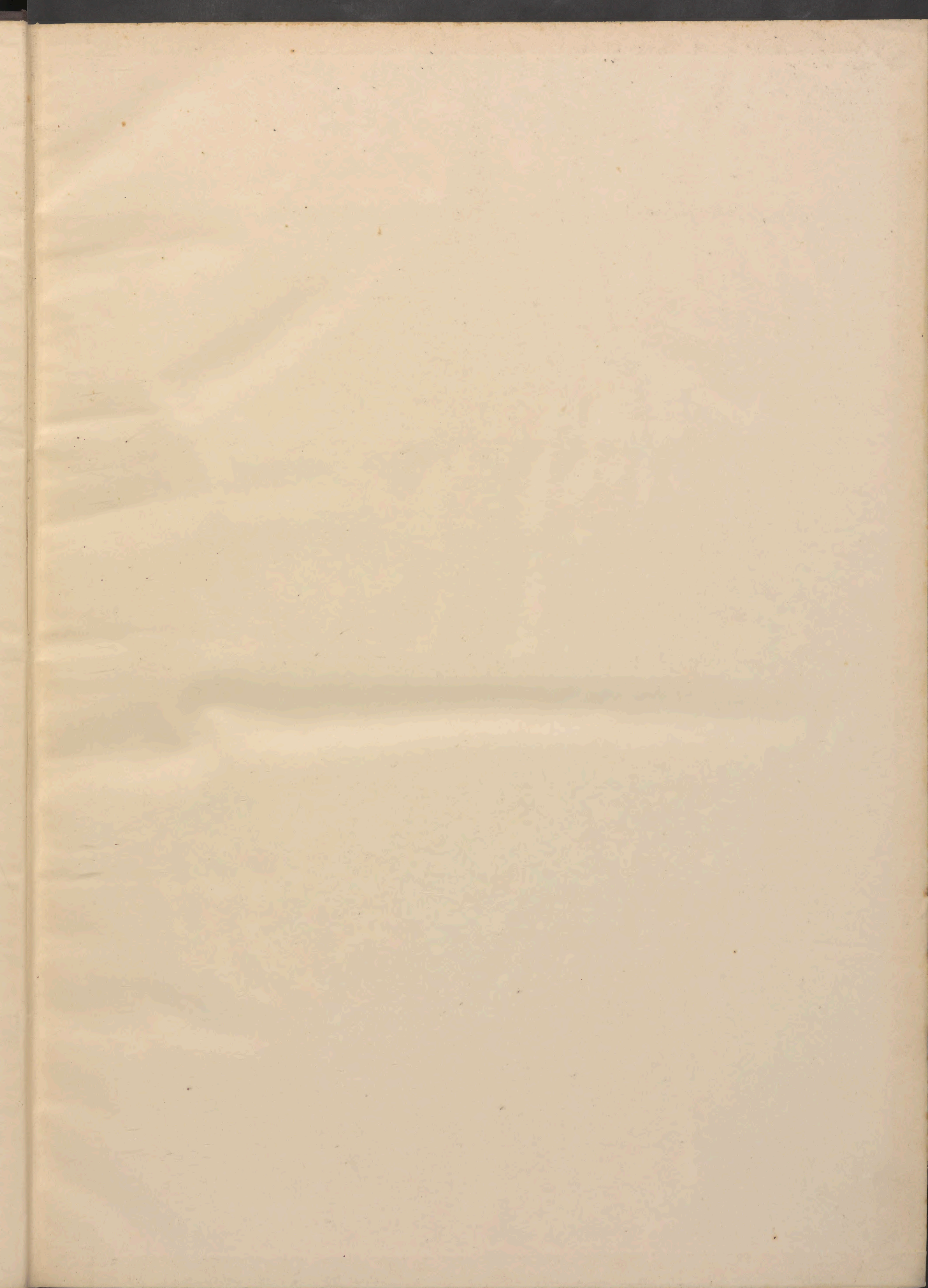

135

L. T. 2.

Sm

ß m d

1

1

2

2

11

三

2

也

10/1

41.

РБ

1111

D 311

11111

157

151

TE
Lm

47

11127

1111

...

177 11.

1

447 18

1774

1168

76

22. 4. 1992

41-8

10

1111

1152

411

14.

111

1

from

11

211, 1

77

for m

Բաժանորդ գրուեմ հն Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

444 Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“

Իմ բարձրությունը քայքայվելու է ամեն օր (քայքայվում օրերից) ժամը 9-ի մինչև 2-ը: Ցայտարարություններ եմ անում լիզոններով, Ցայտարարություններ եմ անում 24 լիզոններով համար կրկնապատկել:

Ծնուած լինելով Երևանում և հասկանալով որ ամենայն անհատ պարտաւոր է սրտէ չափով ծառայել իւր ազգին և մարդկութեան, նա նուիրուել է իւր

հայրենիքի յիշատակարանները յաւեր-
ժացնելու, հայկական գրականութիւնը
հարստացնելու, հայկական գրական
ընտանոցը զանազան խնամքով ժողովելու
և հասարակութեան ներկայացնելու
վսեմ նպատակներն իրաւաբան հրա-
տարակութիւնը մրցել կարող է եւրո-
պական ամենաբնական հրատարակու-
թեանց հետ թէ գեղարուեստական և
թէ գրական կողմից։ Անսխալականները
թող նրա վրայ առաջինը բարձրագոյն
մենք չենք ասում, թէ նա եղել է ան-
սխալական և չենք խոսում նրա պոլի-
միթական յօդուածներէ մասին, որոնք
ուրիշ եղածներն ու լաւ են և ոչ ձառն
թայց այսօր նա թողել է հայ ազգին
մի ժառանգութիւն, մի սքանչելի գոյտ-
րիկ գեղարուեստական հրատարակու-
թիւն, որի պարծանքը կրկին պատկա-
նում է ոչ թէ իրեն՝ հրատարակչին, այլ
հայ ազգին։ Այո, հայ ազգին։ Յիշեցէք
այն դէպքերը, երբ մենք խոսում ենք
օտարներէ հետ հայ հրատարակութեանց
մասին, և կը համաձայնեցէք, որ միւր ասածը
ճիշտ է։

Եւ ինչո՞ւ է վարձատրուել այդ ազնիւ
աշխատանքի փութարէն՝ «Արաբի» հան-
գուցակը խմբագրի։ Արդեօք նրա բո-
լոր վարձատրութիւնն այն 12 րոպէին
չէ, որ պարտ է մնացել հայ ազգին, և
որ նրանից պահանջուած է մինչև ան
զամ մահից յետոյ։ Իրիշը վայր է բնի-
նում ամօթից...

Տառ տարուց աւելի անցնելով գիշեր
ու ցերեկ ոգեւորուած հատարակութեան
օգտակար լինելու իրողութիւնը, Գեորգի
դէ ձմեռուայ սառնամանիքին մերկ
լանը չծածկող ամառուան հնամէջ վե-
րախլութիւն, պատահական կոշիկներով
տպաւորանից տպաւորան վազել, ցուրտ ու
խոնավ սենեակում ձիւ մտով խողի
երշիկով, բողբոլի և սև հացով ապրել
(ըրդուութիւն ենք պատմում)։ Ամբողջ
կէս տարին քրտնաթոր աշխատանքով
հանդէս խմբագրել, միւս կէս տարին
թափառաշրջիկ գրականութեան նման գա-
ւառնել և քաղաքներ պատնել, ոգեւո-
րել ամենքին հայրենիքի յիշատակնե-
րով և գրքերը վաճառել ու բաժանորդ-
ներ ձարել... Ժամանակ մնացել է այդ
անձնուր մարդուն գոնէ մի օր մաս-
նակցելու աշխարհի գոհարանութեան,
ինքնամոռացութեան, անհոգութեան
եւ ուղիւս անհոգ աշխատանքի պէս,
շարունակ վառուած մոմի պէս այ-
լուցելով մտնում է մարդը, որ
իւր ամբողջ կեանքը մեզ էր նուիրել,
և մեզինք ոչ ոք նրան պարտապան չէ
համարում, այլ դեռ մենք նրանից հա-
շիւ ենք պահանջում։

Տեսնելով այս բոլորը՝ մարդու վրայ
ստուգանք է դառնում։ Տեսնելով այս բոլո-
րը՝ հասկանալի է դառնում, թէ ինչո՞ւ
մեր գրականութեան և մամուլի ընտիր
ոյժերը պայաւանքաւ են դատաւարութեան
և կարծես ընդ միշտ լսելի։ Թէ ինչո՞ւ
հենք յոյժ են և նորերը չեն երևում,
թէ ինչո՞ւ աւերակ է դառնում մեր ան-
գաստանքը։

Եւ ո՞վ կարող է մեղադրել նրանց։
Վաթսուս տարեկան ծերունիներ կան
նրանց մէջ ու քանի՞նչ տարեկան երի-
տասարդներ կան։ Տարիներ շարունակ
տանջանքներ կրելով, պիշեր ու ցերեկ
սեղանի կողքին տանջուելով, նրանք ևս
եկել են այն եղբայրացութեան, որ այդ
անվերջ տանջանքներին նրանց նոյն
խիղճման էլ չի ազատել։ Անշուշտ նրան-
ցից իւրաքանչիւրն իրաւունք ունի ա-
սել, «Երբեք, երբեք, երբեք, որ կո-
տորես դմարգաւէս, եղիցի տունը քո ա-
ւերակի ի վերայ գլխոյ լինի»։

Բայց որքան մենք երջանիկ կը լինինք,
եթէ օրինակներն օտոկացած և լուռ
թեան մատուցած մեր հեղինակները և
հրատարակիչները ոգեւորուին աւե-
րի բարձր իղէնով, վերջինս կրկին ի-
րենց ձգած գրիչները իրենց կրկին ի-
տրուր ցատուածով նկարագրեն այն բո-
լոր տանջանքները, որ կրում է ներկայ
գրական աշխարհը, և թողնեն այդ այն

ազգայն սերնդին, որ շատ շուտով է
հասնելու և հանդիպելու նոյն հատարա-
կութեան, որ «ապանում է իւր մարգա-
րէններին»։
Ս. Հասարակական
Պարբ. 20 դեկտ. (ն. ա.) 1899 թ.

ՆՈՐ ԳԱՐ

Ի՞նչ է ժամանակը։ Դուք ասացէք,
թէ ինչ է տարածութիւնը, և ես կա-
սեմ, թէ ինչ է ժամանակը։ Ոչ ոք մի-
շէն այսօր կարողացած չէ տալ ոչ ժա-
մանակի և ոչ տարածութեան սահմանը,
որոշումն այն պարզ պատճառով, որ
թէ ժամանակը և թէ տարածութիւնն
անսահման են, իսկ մարդու ուղեղը
սահմանափակ։ Կարելի չէ անսահմանը
սահմանաւորել որոշելով ժամանակն ու
տարածութիւնը մարդկային ուղեղի
հանձարին և միայն առարկաների փո-
խադարձ յարաբերութիւններն ըմբռնե-
լու համար։ Մակայն այսպէս թէ այն-
պէս՝ ժամանակն ու տարածութիւնը նւ. գ.
սահմանափակ իմաստով գոյութիւն ու-
նի, և մենք կարողանում ենք չափել
զանազան մեծութիւններով ժամանակի
համար կան չըջանելի, դարեւ, տարի-
ներ, ամիսներ... Ըրդանք և այլն։ Մենք
գիտենք, օրինակ, որ մինչև այսօր Քրիս-
տոսի ծնունդից անցել է 1899 տարի
և առաջիկայ տարին սկսում է 1900
թուականը, ուրիշ խօսքով՝ 20-րդ դարը։
Չենք այդ 20-րդ դարի մասին էլ է իմ
խօսքը։

Արդարեւ առաջիկայ 1900 թուին ըս-
կըսուած է նոր դարը, 20-րդ դարը։

Տարբերակ է թուում այս հարցը սո-
վորական ընթերցողներին համար. ան-
շուշտ, եթէ 1899 թուականը 19-րդ
դարն էր, ապա պարզ է, որ յաջորդ
հարիւրամեակը, որ 1900 ն է, պէտք
է 20-րդ դարը լինի։

Այսինքն, բոլոր 1900-ով եղած թուա-
կանները մի դարի են պատկանում,
իսկ բոլոր 1900-ով եղած տարիները
պէտք է պատկանեն նոր դարին։

Բայց այդպէս է արդեօք։ Տեսնենք,
նախապէս պէտք է նկատենք, որ իւ-
րաքանչիւր անգամ, որ մարդկութիւնը
նոր դար է թեմակալում, սկսում է վճ
այդ մասին, թէ երբ է իսկապէս սկսու-
ում նոր դարը։

Անցեալ դարի գրաժամադրութիւնը մէ-
կը՝ Կոնստանտին իւր «Նոր դար» պիւնի
մէջ շարափում է այդ խնդիրը. պիւնի
մէջ գործող անձինքն մէկն ասում է.

— Համաձայն կանխադրուած մարդա-
բնութեան՝ մենք ամենքս էլ մեռնելու
ենք այս դարիս վերջին օրը։

— Այսինքն, այսօր, — պատասխանում
է մարդը։

Նկատենք, որ պիւնը խաղում է ին-
1799 թուականի դեկտեմբերի 31-ին։

— Ոչ, այսօր չէ, այլ մէկ տարուց,
նկատում է երրորդը։ — Նոր դարն սկսու-
ում է առաջին տարուանից, միաւորից։

Եւ այն այս ձեով շարունակուում է
վճը. մէկը պնդում է, թէ քրիստոնէա-
կան ժամանակի հաշիւն սկսում է 0-ից,
ուրեմն և հին դարը վերջանում է 1799
թուի դեկտեմբերի 31-ին, իսկ միւսը՝
թէ մէկից է սկսում և վերջանում է
1800 թ. դեկտեմբերի 31-ին։

Թէպէտ խնդիրը միջոցաւարական
սեփականից պարզ է, և իւրաքանչիւր
նոր դար պիտի սկսուի առաջին թուա-
կանից, բայց ընդհանրապէս հասարա-
կութեան մէջ տարածուած է մի այս-
պիսի թիւը ըմբռնում, թէ նոր դարն
սկսում է հենց այն օրուանից, երբ մի
թուահամարի մէջ հարիւրամեակի թիւ
ը փոխուում է. այսինքն հազար եօթ-
հարիւրով սկսուած թուականները բո-
լոր մէկ դարի են պատկանում, իսկ
հենց որ հազար եօթ հարիւրը փոխուի
հազար ութ հարիւրի, իսկոյն էլ սկսւ
ում է յաջորդ դարը, մինչև որ հազար
ութ հարիւրի թուականներն էլ աւա-
րելով կը մտնեն հազար իննհարիւր-
երկու թուականը, որ նոր դար է հա-

մարում։ Եւ այդ սխալն արել են Գեո-
թէ ինչ ու ձիւքիւր նման մարդիկ ևս։
Նոյն սխալը կրկնում են նաև շատերն
առանց մտածելու։ Գառ, օրինակ, խմբա-
րութիւններ մինչև անգամ, որոնք ի-
րենց բաժանորդներին խոստանում են
առաջիկայ տարին նոր դարը թեմակա-
լելու անցած հին դարի ընթացքում
մարդկութեան գործած առաջագիմու-
թեան նկարագիրը տալ։

Նոր դարն սկսում է ոչ թէ 1900
թուին, հապա 1901 թուին։ Այդ բանը
հասկանալու համար միմիկայումս հա-
տարակուող «Scientific American» թիւ-
թիւն ասա ինչպիսի բացատրութիւն է
տալիս, որը և մենք առաջ կըրենք
փոքր ինչ ընդարձակելով։

ա. Ժամանակագրութեան մէջ երբեք
0 տարի եղած չէ ոչ Քրիստոսի ծնուն-
դից առաջ և ոչ յետոյ։ Քրիստոսի ծը-
նունդից առաջ, ինչպէս դիտենք, ժամա-
նակը հաշուում են գէպի յետ 500, 400,
300, 200, 100, 99... 4, 3, 2 և 1, ու-
րից յետոյ հաշուում ենք անմիջապէս
դարձեալ 1, 2, 3 և այլն Քրիստոսի
ծնունդից յետոյ։ Ուրեմն Քրիստոսի
ծնունդից անմիջապէս սկսում է 1
թուականը, որը վերջանում է նոյն տա-
րուայ դեկտեմբերի 31-ին։ Այս այնքան
պարզ է, որքան և մասկան ծննդան տա-
րիքը։ Երբ է մասկան տարին լրանում,
միջ է լսել մանկան 0 տարեքի մասին։

բ. Այդ հաշուով ուրեմն 100-րդ տա-
րին պատկանում է առաջին դարին.
դրա պատճառն այստեղ նոյնն է, ինչ
որ այս օրինակում. պէտք է 100-րդ տա-
րեկանութեան մի քիչ ցիւր մէջ, որը միայն
հարիւր խնձոր է վերցնում. անշուշտ
100-րդ խնձորն էլ դրա մէջ է դրուելու,
իսկ երկրորդ քիչ ցիւր մէջ արդէն կը-
դարձուի 101-րդ խնձորը մինչև լրանայ
200-րդ և այլն։ Պարզ է, որ առաջին քիչ-
ցի մէջ կը լինի ուղիղ հարիւր խնձոր 1--
100 լրիւ, երկրորդի մէջ կը լինի 101--
200 լրիւ, երրորդի մէջ 201--300 լրիւ և
վերջապէս 19-րդի մէջ կը մտնի 1801-
րդից — 1900-րդ խնձորը լրիւ, իսկ
քանակները քիչ ցիւր մէջ կը լինեն
դարձել արդէն 1901-րդ խնձորը և կըրե-
նաղենք մինչև 2000-րդ խնձորը լրիւ։

գ. Միևնոյն ձեով պէտք է համարու-
թիւ հաշիւը, լինի դա փոքր, տարուայ
թէ դարերի հաշիւ։ Մարդու համար
կարելի է աւելի, որ նա արդէն է 100
տարի, մի ամբողջ դար ոչ թէ այն ժա-
մանակ, երբ նա կը թեմակալէ 100-րդ
տարին, այլ երբ կաւարտէ 100-րդ տա-
րուայ վերջին տասնիկները ամբողջ։

Կարծում պարզ է, որ նոր դարն ըս-
կըսուած է ոչ թէ առաջիկայ 1900 թուա-
կանին, այլ 1901 թուականի յունուա-
րի 1-ին։ Միևնոյն բանը պէտք է ասել
նաև Քրիստոսի ծնունդից առաջ կատա-
րող տարեհաշիւի վերաբերմամբ։ IV-դ
դարն, օրինակ, սկսում է 400-րդ տա-
րուայ սկզբից և ավարտում է 301
թուականի դեկտեմբերի 31-ին, այսին-
քն հակառակ ձեով է հաշուում։

Այսպէսով ուրեմն, թէպէտ խնդիրը
պարզ է, բայց հասարակութեան մէջ
ժամանակի մասին թիւը հասկացողու-
թիւնը շարունակուում է. Եւրոպայում
այդ երեւոյթն ունի նաև իւր ուրիշ
պատճառը Քրիստոնէական տարեթուի
գործածութիւնն այնտեղ Կարոլուս I-ի
ծր մտցրելի և հաշիւն սկսելից 800 թուա-
կանից։ Ուրեմն նոր հաստատուած տա-
րեթուի համար դա եղաւ առաջին տա-
րեթու յաջորդ դարի համար, որի վեր-
ջին տարին էր 899 և 900-րդը։ Այս սխա-
լը, հաւանականօրէն, աւանդաբար անցաւ
սերունդէ սերունդ, Ռուսիայում Պետրոս
Մեծն էլ նոյնպէս քրիստոնէական տա-
րեհաշիւն սկսեց 1700 թուականից, ու-
րով կրկնուեց միևնոյն սխալը, այսինքն
յաջորդ դարն սկսուելով 1700-րդ թուա-
կանից, պիտի վերջանար 1799 թուին։

Աղէքսանդր VII պապը նոյնպէս մի
աղպիսի խառն սխալ գործեց, պատուի-
րելով որ XVI դարը հանդիսաւոր կը-
սուի մօտեն 1500 թուականին։

Այս այսպէս. բայց յայտնի աստղա-
բաշի Կամիլլ Փլամարիօնը մի ուրիշ
խնդիր է յարուցել. թէ իսկապէս ո՞ր
ըրդէն բոլոր երկրագնդի համար պէտք
է համարել նոր դարամուտ։ Այդպիսի
ըրդէ ամբողջ երկրագնդի համար պոյու-
թիւն չունի, այլ իւրաքանչիւր տեղ.
իւրաքանչիւր կէտ երկրագնդի վրայ
արեւելքից արեւմուտը ունի իւր առան-
ձին դարամուտը։ Արդարեւ, ընդունելը
որ դարամուտն սկսում է 1900 թուա-
կանի դեկտեմբերի 31-ի կէս գիշերուայ
12-րդ ժամն անցածով։ Եւ որովհետեւ
երկրիս գնդաձեւ է, ուստի և այն եր-
կրները, որոնք մեղանից արեւելք են
գտնուում, աւելի շուտ են արեւի երևի
ստանում և աւելի շուտ էլ արեւից զրկ-
ւում։ Աւելի լաւ ասենք, մինչ մեր ժա-
մը կը լինի կէս գիշերուայ 12-ը և մենք
չամպայնի չիշերը բանալով նոր տարին
կըրկնաւորենք. ուր միջոցին մեղանից
մէկի արեւելք գտնուած երկրներն ար-
դէն կէս գիշերից անցած կը լինին, և
քանի երկրներ մեղանից հեռու լինի դէ-
պի արեւելք, այնքան էլ վաղ տօնած
կը լինին նոր տարուայ մուտքը, մինչ-
դեռ, ընդհակառակն, մեղանից դէպի
արեւմուտը գտնուած երկրներում դեռ
հասած չի լինի կէս գիշերը, և այդ
տարբերութիւնն այնքան մեծ կը լինի,
որքան երկիրը հեռու կը լինի մեղանից
դէպի արեւմուտը։

Ո՞ր ըրդէն պէտք է ուղիղ համարել.
միտե՛ք իսկապէս ճշտութեամբ կա-
տարում տարեմուտի ասելը։ Այդ դժուար
չէ ճշտութեամբ որոշել երկրագնդի
իւրաքանչիւր կէտի վերաբերմամբ ևս, և
այդ իւրաքանչիւր սրտած էլ ճիշտ կը-
լինի այդ տեղերի համար։ Իսկ ընդհա-
նուր երկրագնդի համար անհրաժեշտ
է կէտ որոշել։

Սակայն միտե՛ք է առաջին անգամ
սկսում նոր տարին։ Այդ հարցին ճշ-
տութեամբ կարող են պատասխանել
աստղագիտները. նրանք կարող են
ցոյց տալ այն միջօրիական գիծը, որն
աստղաբաշիական ուղեհաշուով առա-
ջին անգամ կը մտնի կէս գիշերը։ Այդ
միջօրիականն անցնում է Կամչատկա
թերակղզով, ճագօնիայի Իէդօ կղզով,
Ֆիլիպպին կղզիներով, Նոր Գուինէայով,
Նոր Զելանդիան կղզիներով։ Նոր Գուին-
էայի վրայ է նոր-Չիլանդիայով։

Այսպէսով ուրեմն տարեմուտը երկ-
րագնդի վրայ իւրաքանչիւր տեղի հա-
մար տարբեր ժամանակ է հանդիսանում.
միաժամանակ է լինում միայն միևնոյն
միջօրիական գիծ վրայ ընկած տեղերի
համար. իսկ այդ գիծերից դէպի արեւ-
մուտը ընկած տեղերը միշտ աւելի ուշ
կը կատարեն այդ տօնը, և այդ ժամա-
նակի տարբերութիւնը կարող է լինել
մինչև 24 ժամ։

ՄԻՆԵՐԱՆ

Ներկայ տարին «Նոր Դար» ն ա-
ռաջին համարից ստանալ ցանկացող-
ները թող շտապեն բաժանորդ գրուել։

ԲՐՈՆԻԿՈՆ

Նորին պայծառափայլութիւն, կով
կապի կառավարչապետ գեներալ-
ադիւտանտ իշխան Գ. Ս. Գալիցինը իւր
ամուսնու իշխանուհի Մ. Փ. Գալիցինայի
հետ մտադրել է Պետերբուրգ ուղեւորել
յունուարի 4-ին։

— Անդրկասպեան երկիրը մեկ-
նա՞ծ կովկասեան հրացանաձիգնե-
րին Ասիական զորքան զօրքերն
ու հասարակութիւնը շատ օրտապին
ընդունելութիւն են ցոյց տուել, «Աս-
իական» լրագրի առիթով։ Յիշեալ հրա-
ցանաձիգները երկու էջովն Ասիական
են հասել դեկտ. 18-ին. առաջին էջը
նը հասել է վաղ առաւօտեան, դեռ ին-
մութ եղած ժամանակ. երկուսուրդ
կայարանում նրա համար պատրաստուած
է կղի նախաճաշ, որից յետոյ նա շա-
րունակել է ճաշապարհը. երկրորդ էջի-
տեղ գրեթէ բոլոր սպաների հետ հա-
սել է առ. ժամը 10-ին, զննարկել

Սազման հրամանատարութեան տակ
երկարուող կայարանում կովկա-
սեան հրացանաձիգներին դիմաւորել են
անդրկասպեան հրացանաձիգները բոլոր
սպաները գին. մայր Էլեթրա առաջ-
նորդութեամբ և բաղձաթիւ ժողովուրդ։
Գիտցը հասնելուց առաջ ժամանել է
Անդրկասպեան երկրի զօրաբանակի հրա-
մանատար դեմ. լէյտ. Բաղդուրովը իւր
շտաբով և ուսպորտ ընդունելով կով-
կասեան հրացանաձիգներին հրամանա-
տարից, անցել է նրանց շարքերի առա-
ջով։ Այնուհետեւ կովկասեան հրաբեր
ճաշի են հրաբարկուել զինուորները —
զօրանցաւ, սպաները — իրենց տեղա-
կան զինակից-ընկերների տներում։ Եւ
երբ ժամ Ասիական ճաշուց յետոյ,
Կովկասեան զօրքը ճաշապարհը շարու-
նակել է դէպի Միւրվի։

— Կովկասի կառավարչապետ օգտա-
կար է համարել, «ԿԱՅԿԱՅ» լրագրի
հրատարակութեան համար կառավարչա-
պետի դիմաւորան և Վասիլի Վերիլոյի
միջև 1892 թ. նոյեմբերի 12-ին կնքուած
պայմանագրի առաջին, երրորդ և ութե-
րորդ կէտերի հիման վրայ, անցած
դեկտեմբերի 30-ից դադարեցնել այդ
պայմանագրի գործութիւնը եւ «ԿԱՅ-
ԿԱՅ» լրագրի հրատարակութիւնը յանձ-
նել իւրիւր պայծառափայլութեան զուա-
նասանը։ Ընդ մին յիշեալ լրագրի ժա-
մանակաւոր խմբագիր պաշտօնը յանձ-
նում է Թիֆլիսի՝ գիւղական զօրքերի
առաջին անգամ Մ. Ս. Տերենտիւի։

Մոյն կարգադրութեան հիման վրայ,
«ԿԱՅԿԱՅ» լրագրի գեկտ. 31-ից լոյս
է տեսնում Մ. Ս. Տերենտիւի խմբա-
րութեամբ։

— Իւրաքանչիւր խանի կընդ Գով-
կասի իշխան Կատաւարչապետի ամու-
սին իշխանուհի Մ. Փ. Գալիցինային
1,000 ռ. է ուղարկել Ասիական զուա-
նուս երկրաշարժից վնասուած զու-
ղահիւների օգտին։

— Ասիական զուառուս երկրա-
շարժից վնասուածների օգտին
Ազով Դոնի առեւտրական բանկի Թիֆ-
լիսի բաժանմունքը նուիրել է 1000 ռ.։
— Մի քանի ուսու լրագրներ հաղոր-
դել էին, թէ Ստաւրպոլի նահանգում
գեմատուլային հաստատութիւններ
են ստացում և թէ դա սկիզբն է Գով-
կասում այդպիսի հաստատութիւններ
(գիւղական ինքնավարութիւն) մտնե-
լու։ Այժմ «Մոսկ. վեկ.»-ին յայտարարե-
լով, որ ուր լուրերը ոչ մի հիմք չունին,
ստում է, թէ ճիշտ է մի տարի առաջ
ներքին գործերի մինիստրութիւնը
ծրագիր էր մշակել Ստաւրպոլի, Օրեն-
բուրգի և Ստաւրպոլի նահանգներում
գեմատուլային հաստատութիւնները մտ-
ցնելու և ներկայացրել էր պետական
խորհրդին. բայց խորհուրդը մերժել է,
առանց ծրագիրը նոյն խի քննելու։

— Գեկտ. 19-ի երկրաշարժի շնորհիւ
Բորժոմում շատ տներն պատկեր
բաւական ճնշողութիւն են. այդ պատճա-
ռով տնտեսանոցային սեղանի սկսուելուց
առաջ այդ տները տեխնիկական քննու-
թեան կը լինէր պետական և այն տները,
որոնք կարգին տնտեսուած չեն լինի,
կարգելու լարձու տալ։

— Կալինովի երկաթուղու

Փողն ըստ պատկանելոյն կուղարկենք
և այդ մասին կը հրատարակենք թեր-
թիւ մէջ։

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ՀՈՒՆԴՈՒՅՑ.—Մեր քաղաքը բազմաթիւ
չունի. ով լուռ է, զարմանում է Քա-
ղաքացի շատ մարդու ժողովուրդ են,
կրկին, լուսնուկներ կարիք չունեն։ Պա-
րտաւորութիւնն են լուսնուկներ։ Լոսնուկներ,
որ թիւ. զարմանոցի հոգաբարձութիւնն
ուղում է ամբարի տեղ որ իւր սեպհա-
կանութիւնն է, մի քաղաքի շինել տալ.
բայց այդ մասին դեռ նոր պէտք է
սկսել ժողովներ անել։ Այդ էլ զժողով
թէ յաջողուի, քանի որ իւր անդամներ-
ից տմանք նոյնպէս միւր ունի բաղա-
նիք չինել տալու և շահագործելու,
ինչպէս լոսնուկներ։

Թոյլութեան պարագայում դեռ մը-
նում է կիսատ. քանզում տեղերը
մէկ էլ չինել տուաւ պ. քաղաքացիները։
Զգրանք, այս մինչև կը պէտք է մնայ
և կը պէտք է գլուխ դադ պ. Մարդա-
նանցի ծրագրերը թէ նրա ծախքն էլ
այդպէս պէտք է կորչի։

Քաղաքի շուրջն էլ դեռ բաժա-
նուած չէ։ Թուրքերը տարել են ութը
տեղ ճիւղաւորել, իսկ հայերը, որ պէտք
է 12 տեղ ունենան, դեռ ևս 4 տեղ
ունին։ Բարեբաղնիքն են սպասում, որ
շուրջը բերին իւրաքանչիւրի տունը և
ստիկ ծորակով բերանները պնեն։

Հոգեւոր զարմանքը չունի մի ներ-
կայացում կը տայ աչքաւ աշտիկներին
օղակն։ Արդէն պատրաստում են ու-
սուցիչներէն ուսման և թատերադեր-
ները։ Աչքաւ աշտիկները շատ կան, ցան-
կալի են որ օգնուին իւր շատանքին։

Բարեկարգութեան ընկերութիւնն
զարգարանը ընթերցարանը պէտք է բա-
ցուի քաղաքային խորհրդարանի սե-
նեակներում, մինչև որ փող լինի և ա-
ռանձին տուն բռնուի։ Բանալու իրա-
ւունք պէտք է խնդրեն։ Ցանկալի է, որ
օրինաւոր պահէին այդ հարուստ և օգ-
տակար հաստատութիւնը և օգուտ
ստանալու աչքով չհայտնէին վրան։

ԹԱՆԻՔԻ ԶԻՅ.—Տնոյն կանանց ընկերու-
թիւնները պատրաստում են նոր տարբեր
գլխերը առնաձառ և մանկական երե-
կոյթ սարքելու։

Մի իւրում թատերադերները պատ-
րաստում են մի շքեղ ներկայացում
տալու Փրադակաի հիւպատոսի կնոջ և
մարտաւար զինակալի փրկումի հո-
վանաւորութեան ներքոյ։

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱ-
ԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՐԿՐԱՅԻՆ ԵՒ ԵՐԿՐԱՅԻՆ

Մարդկանց լաւ ու վատ բնազդները
ոչ մի գիշերում այնքան մեծ ոյժով ու
պարզութեամբ չեն արտայայտուած, ինչ-
պէս մեծ թշուառութիւններ ժամա-
նակ։ Այս վերջին հանգամանքում մար-
դիկ երևան են գալիս իրենց հոգու բո-
ւոր ազդեղ ու գեղեցիկ կողմերով։

Այս աղբյուրի մի մեծ աղէտ է ներ-
կայանում այն երկրաշարժը իւր հե-
տեանքներով, որ տեղի ունեցաւ դեկտ.
19-ին Ալաբաթի գետաւոր հայաբնակ
գիւղերում։ Այդ գիւղերի բնակիչներն
առանց այդ էլ շատ աղքատ էին, այն-
պէս որ մինչև երկրաշարժը, նրանք
դանդաղ, միօրինակ և իրենց վիճակի
հետ հաշտուած՝ ապրում էին իրենց
ծանր դրութիւնը, տոնջում, բազմա-
թիւ նեղութիւններ էին կրում, սակայն
նրանց ձայնը, նրանց տանջանքներն
անյայտ էին զրոյի աշխարհին, որովհե-
տե չէին բողբոջում, բարձրաձայն չէին
աղաղակում։

Սակայն 19-ի հարուածն այնպիսի
ոյժ ունէր, այնպիսի անտարանքներ ա-
ռաջ բերեց, որ լուռ գիւղացի տառ
նապատիկ մեծացած թշուառութեան
ձայնը զուրպ եկաւ և իւր հեռուոր
չընկալուած տարածութեամբ մեր երկրի

ուշադրութիւնը յաւաքային գէպի այդ
թշուառութիւնը դարձրեց։ Բոլորն աշ-
քերն ուղղեցին այն կողմը և տեսան
ահուելի աղէտի պատկերը. բազմաթիւ
գիւղացիներ զրկուած են իրենց բնակա-
րանքներից, մնացել են այս պատճառ
ընդհատութեան թաթիւր մէջ, նրանք
կորցրած իրենց ունեցած շունչիցած
նիւթական խեղճ միջոցները, անասուն-
ներին, ամենամանաւորելի կերպով ան-
ջատուած իրենց սիրելիներից—հայրե-
րից, մայրերից, եղբայրներից, քոյրերից
և այլն, — մնացել են ճակատագրի ու-
մանախիտ պայմաններում կաշկան-
դուած։

Եւ այս թշուառութեան տհաճագոյն
ձայնը մի լաւ միջոց էր իմանալու
մարդկանց կարեկից կամ անկարեկից,
ինքնասէր և անտարբեր լինելու։ Մեր
երկրի հասարակութիւնը շատ անգամ
է ահանաւեւ եղիլ թշուառութիւնների,
սակայն վերջին առանձնակ տարիներին
ընթացում չի կարելի մեղադրում մա-
նացոյց անել այդպիսի մի մեծ աղէտ.
բոլոր աղէտները սրա առաջ նսեմանում
են։ Ուրախութեամբ պէտք է ինքնասէր,
որ աղէտների դէպքում առաջի ժամա-
նակներում առել թոյլ, բայց յետոյ
առտիճանարար առելու ու առելու մեծ
չափով ու ոյժով մեր երկրի բնակչու-
թիւնն ի դիմաց իւր մի մասի՝ միշտ
ցոյց է տուել օգնութիւն, կարեկցու-
թիւն—փոքրով կամ այլ ձևով։ Ուրիշին
կարեկցելը, մանաւանդ այդ կարեկցու-
թեան օր օրի վրայ առելի զարգանալն
ապագայ է, որ մեր ախար պատկեր-
ներ ներկայացնող կենքը իւր խորքում
ունի մի ոյժ, մի զօրութիւն—առաջ
գնալու, լուսնալու ընդունակութիւնը,
որը խոստանում էր իւր աստիճանական
զարգացմամբ հասնելու արտայայտման
ամենամեծ և ամենաանոյալ Մեր կենա-
քը, խոստովանում ենք, շատ պակասու-
թիւններ ունի, հոգեկան մեծ պահանջ-
ներ ունեցողի համար այդ կենքը շատ
խիղիղ է. նա դեռ ևս գտնուած է իւր
զարգացման ամենաանոյալ աստիճանի
վրայ։ Մեր կենքը դեռ շատ հեռու է
մարդու ու կատարելի լինելուց։ Սա-
կայն խոստովանելով մեր կենքի պա-
կաստու ու անդադարացած վիճակը,
չենք կարող թագնել այն իրողութիւն-
ը, որ նա, ինչպէս ասացինք, թէ բա-
ւոյնալի և թէ մատուցապէս օրէ ցօր
առաջ է գնում, ձգտում է գուրս դալ
իւր ստոր վիճակից, առելի լուսնալ և
բաւոյն երջանութիւն տուող ոյժ դառ-
նալ։ Կենքի այդ ուղղութիւնը նկատ-
ւում է, երբ դիտում ես մեր կենքը,
նրա արդիւնքները։

Այս ուղղութեան գոյութիւնը հաս-
տատու է, ի միջի այլոց, կարեկցու-
թեան զարգացման գոյութեամբ ու
զարգացմամբ. ձիւն է, մեր հասարա-
կութիւնը դեռ շատ մանուկ հասակումն
է և այդ պատճառով ունի երեխայա-
կան հասակին յատուկ պակասութիւն-
ներ, օրինակ՝ մենք կարեկցում ենք
շատ անգամ ցուցամուտութիւններ
գառնել, ժամանակի և տարիների
կան զարգացման անխառնակից պայ-
մանն է դա։ Գլխաւորն այս է, որ կա-
րեկցութեան զարգացմանը կայ մեր մէջ,
զարգանում է և առելի վեհ, դադարա-
ւորական ձև ստանալու է ձգտում։ Դա
ուրախալի է և կարգում է մարդու յու-
սատու նեցուկը մեր մոայլ կենքում.
դա մեզ ուղեւորութիւն է ներշնչում՝
հաւատալ լաւագոյն ապագայի և առաջ
գնալ...։

Այժմ ամեն տեղ սկսել են փող հա-
ւաքել, շուրջէն ուղարկել, մարդ զրկել
Ախարալը, որպէս գիւղատնտեսներին
օգնել։ Ի հարկէ շատերն էլ ինչպէս
կրման, այսինքն նրանք, որոնք չու-
նին ուրիշին կարեկցելու ջիւղը դեռ ևս
բաւոյնական զարգացման քաղաքում վի-
ճակի մէջ են. այդպիսիները ցածր կար-
գի մարդիկ են։ Բայց դա, կարծում ենք,
միայն ժամանակաւոր է. ապագան զը-
բանց ևս կը շնչէ, և նրանց յաջորդների

սրտերը շատ ասպրեղ կը լինին իրենց
հայրերի սրտերից։ Այժմ օգնում են, և
այսպիսի ընդարձակ օգնութիւն դեռ
ևս չի նկատուել մեր մէջ մինչև այժմ։
Սա առաջադիմութիւն է։

Մարդ լցում է մի բարձր, վեհ ըզ-
գացմունքով և չի կորոյ անձնագործա-
թեան մասին շտուծել, կըր տեսնում
է, որ նայն իսկ ամենաքաղաք մարդիկ
չեն խնայում իրենց կողմնները, և ամեն
միւն աշխատում է իւր ձեռքից եկածն
անել։ Այդ նշանակում է, որ նրանք ըզ-
գում են այս իրաւ ձմարան բնութեան
անողոր ճանկերի մէջ շնչած հազարա-
ւոր մարդկանց, իւրից մարդկանց թշուա-
ռացած վիճակը և, սարսափած այդ
զրուկ իմիջի՝ իրենց զրգուած, այն-
կոծուած սիրտը հանդուստեցնելու հա-
մար՝ աշխատում են շնչել ահուելի ա-
ղէտի հետեանքները։

Դարձեալ կը լինում ենք. ուրախալի,
անշափ ուրախալի է այս երևոյթը.
դա ցոյց է տալիս, որ կան մարդիկ,
կայ կենքը, բաւոյնական կենքը։ Որ-
քան որ թշուառութիւնը մեծ է,—
հարկը հազարներ են հարկաւոր այն
վերացնելու համար,—այնքան և ապա-
սել է, որ մեր ժողովրդի այդ վերա-
բերմունքը կարող կը լինի կարեկցու-
թեան ոյժով գէթ մասամբ ունեցանել
բնութեան հարուածի ոյժը—ազատել
իւր թշուառացած եղբայրներին յիտա-
կայ ահուելի դրութիւնից։

Պօղոս Արեւիկան

ԲԱՆԱԳԱԿԱՆ

ԹԻՒՐԿԻԱ

«Berlin. Tageb.»-ի Կ. Պոլսի թղթա-
կիցը հաղորդում է, թէ օտարերկրեայ
դեսպանատնի մէջ նոր տաղաւթ օրը
տեղի ունեցած ընդունելութիւնների
մասնակց ղեկավարները ճառեր են խօ-
սել, զորից է բառացի կերպով կը լինել
մէկը միւսի առաջը, որից կարելի է
կարեկցանք, որ նրանք այդ մասին ա-
ռաջուց պայմանաւորուած են եղել։ Բո-
լոր դեսպանները մասնակցել արին վեր-
ջին շաբաթների անցքերը՝ Սալիկի և
իւր ընկերների ձեռքաւորութիւնը, սուլ-
թանի իրանայ Մահմադի վախճանի և
առաջին, թէ այդ բոլորը ցոյց է տալիս,
որ անհանգստանալու պատճառներ կան
ինչպէս թուրք կայսրութեան, այնպէս
և կարեկցանք պետութիւնների համար
Այս պատճառով,—ասում էին նրանք,—
նոր տարին մեծ երկիւղ է ազդում։
Թղթակիցն աւելացնում է, որ գերմա-
նական դեսպանը չի մասնակցել այդ
խաղաղագիտականներին, որովհետեւ «Եր-
դէն մի քանի տարի է, որ վերանախան
դեսպանատնանը նոր տարաւայ առթիւ ոչ
մի ընդունելութիւն չի լինում»։

ՊՆՏԵՐԱՅԻՆ

ՆԵՐԵՐԻ ԶԵՐԳԵՐԱՐԵՐ

Վերջին օրերս Անգլիան մէկը միւսի
կտակը գերմանական մի քանի նաւեր
ձեռքաւորեց Գիւլագոսովում օդում, կա-
նաւելով որ այդ նաւերը ժառանգեց
հաղթանակների են տանում բոլորների
համար։ Այդ բանը իրաւ գրգռել է գեր-
մանական մամուլին։ Բոլոր լրագրներն
աղաղացանում են, որ Անգլիայի այդ
վարձուքը միջազգային ոչ մի իրաւուն-
քով արեւալայնել կարելի չէ։ «Եթէ
բանն այդպէս շարունակուի,—ասում է
«Köln. Zeit.»-ը—այն ժամանակ գերմա-
նական առեւտրական ամբողջ նաւատոր-
մին անգլիական ջրերում չուտող կը ըն-
նեն անգլիականները. եթէ սա մի միջոց
է, որ,—ինչպէս աղաղացանում էր
Ձեռքերէնը Լոյսեռներում իւր խօսած
ճառի մէջ,—նախապատրաստուի Անգ-
լիայի դաշնակցութիւնը Գերմանիայի
հետ, ապա շարաւար սխալում են անգ-
լիացիները։ Գերմանական ժողովուրդը
միտայն և զայնադին դատաւարում
է Անգլիայի վարձուքը, և արամարդու-
թիւնն այստեղ Անգլիայի դէմ առնել

վատ է, քան եղիլ է երեկեցէ։ Գործն
այսպիսի սուր բնաւորութեան հասցնե-
լուց առաջ, Լոնդոնում թող լաւ մտա-
ծեն այս մասին»։

«Standard»-ի ասելով, Գերմանիայում
կարծում են, թէ Անգլիան օտարերկրեայ
նաւերը ձեռքաւորելով՝ այնքան մաք-
սանեց ուղղութեանը իր մասին չի
հոգում, որքան այն մասին, որ ցամա-
քային զօրքերի պարտութիւնների շնոր-
հիւ ընկած իւր վարկը բարձրացնի՝
աշխարհին ցոյց տալով, որ ինքն առա-
ջույց պէս անպայման տիրապետում է
ծովերի վրայ։ Գերմանիայում, ի միջի
այլոց, ասում են, որ Անգլիան շատ
անխոհեմ է վարում նաւերը ձեռքաւո-
րելով Սուէզի չէզոք ջրանցքի մէջ, որով-
հետեւ այդ բանը կարող է պետութիւն-
ների հարկաւորել հանդէս բերելու
եղիպատոսի խեղդելը։

Միւնխն լրագրի Վեննայի թղթա-
կիցն ասում է, որ եթէ Անգլիան շա-
րունակի չէզոք նաւերի ձեռքաւորումն
ի շար գործ դնել, այն ժամանակ ոչինչ,
նոյն իսկ Ռուսիայի անասման խաղա-
ղապէր քաղաքականութիւնը, չի կարող
արգելիլ, որ պետութիւնները զգնուեն
Անգլիայի դէմ։

ՊՐՈՏԵՐԱՅԻՆ ԵՐԿՐԱՅԻՆ

«Tagl. Rund.»-ի մէջ ապում է
էգիպտոսի համալսարանի մի պրոֆե-
սորի նաւակը, որի մէջ հեղինակն ա-
պացուցանում է, որ անգլիացիների
պարտութիւնները բոլորում են իրենց
զօրքերի մէջ դիւրեւանք չկայ, և այդ
բանը բացատրում է նրանով, որ Անգ-
լիայում ղեկավար է գրում ամեն օր,
ով որիւ զարմանալիս անգլիայում ամենապար-
ջին բանուորից էլ վատ է. նա հէնց
այն պատճառով էլ գիտուր է գտնում,
որ ընդունաւորութիւն չունի ուրիշ բան
գտնաւոր։ Անգլիայի ղեկավարացուն ամեն
քից արհամարհում ու միջոցաւ անձն
է, որի հետ ոչ մի օրինաւոր մարդ
գործ չի ուղում ունենալ։ Միւնխն
սպաններ, ընդհանրաւոր, ամենայն
գուռած գաղաղարգի մարդիկ են, սուտի
հասկանալի է, որ գիտութեան և սպա-
նիքի մէջ կապ չկայ։ Սպաններ աշխա-
տում են կարելոյն գործ չունենալ ի-
րենց գիտութեանը հետ. նրանք իւրա-
քան հասկանում, ուստի չեն կարող գոր-
ծել միտան։

ՆԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆՈՐ ՏԱՐԱՐԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒՆՆԵՐ

—Աղա, նոր տարիդ շնորհաւոր լի-
նի...

—Ինչ նոր տարի, ինչ բան. գնա յի-
տաղէտների նոր տարին շնորհաւորելու։
Այժմ նոր տոմարով յունուարի 13-ն
է։

—Հէնց նոր՝ տիկին Սթիֆինի մօտ
էլ. գնացել էի նոր տարին շնորհաւոր-
ելու։

—Զարեհ թէ մի մեծ հաճոց պատ-
ճառած լինի. նոր հին տարիների
թիւն առանց այն էլ բաւական շատ է.
նորն էլ պէտք էր առնուցնել։

—Ինչ տեղի կույի, որ մեր կենքը
բաւական լաւ կենք է, եկող գնացողն
ընծայ է տալիս,—ասում է սպասաւորը
իւր ընկերոջը.—բայց հարուստ լինելն
էլ վատ բան չէ։

—Որ հարուստ լինելը, ինչ կանէիլը։
—Ինչ... տուն կանէիլ, աղա կը-
ղանայիլ։

—Ամալի... այն ժամանակ էլ ով է
խելը կորցրել քեզ ընծաներ տալու...

—Ինչ արիւր, սրտուղ տեղաւորից-
բըլը։

—Ի հարկէ։

—Ո՞րտեղ։

—Հէնց այս կրթիլ էլ անգամ գրել
տուիլ։

սեղանիդ բանալին վրան էիլ մօտացել,
և ես արդէն մի 100 բ. վերցրիլ եմ,
մի քանի կուպէլ էլ կառքի փող առայ...

—Դէ շնորհաւոր նոր տարի, Մա-
րիամ, ծանկաւ քեզ ամենայն բարիք,
ինչ որ սիրտդ կուզէ։

—Թէ որ դուք իմ սրտի ուզածը
ցանկանայիք, այս նոր տարին հին շո-
րով չէիք թողնիլ ինձ։

—Այ. նոր տարին էլ եկաւ, նինո,—
ասում է ծերունի Սարգիսը իւր պա-
խելին կից։

—Ինչ անենք. իսկ դուք դարձաւ
նոյնն էք մնացել։

—Ե՛, այս նոր տարին ինչ էք մտա-
ղել անելու,—ասում է մի սիրուն տիկին
իւր բարեկամին։

—Հին տարին անց կացրի նորի պէս,
իսկ նոր տարին էլ մտաղիլ եմ հին
պէս անց կացնել։

—Ինչ կը ցանկանայիք, որ նոր-տա-
րայ առթիւ նուիրէի ձեզ։

—Ձեր սիրան ու քաղիլ։

Հետաքրքիր

ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ

ԼՈՒՐՈՒՆ, 29 գեղեցիկներ։—Գորբա-
նից, դեկտ. 26-ից, «Standard»-ին
հետաքրքում են. «Bundessrath» նախ
ընտնեն ավ են հանում, բայց մինչև
այժմ կապաւորել ոչինչ չի գտնուած։

Daily-Mail-ի ասելով, Հարաւային
Աֆրիկայում զօրքերի հրամանատար
գեներալներից մէկը ևս յետ է կոչուե-
լու։

«Times»-ն առաջնորդող յօդուածում
զարձակ քննադատում է Բալթիկի
յայտարարումը պատերազմի վերաբեր-
մամբ կառավարութեան ցոյց տուած
վարմունքի մասին. լրագրին ասում է,
որ երկրի համար առելի լաւ կը լինէր,
եթէ կառավարութիւնը խոստովանէ իւր
գործած սխալները։

Բրիտանական իշխանութիւնը Գոր-
բանում ազատ է թողել «Horzog» շո-
գնաւոր։

ՄՈՆՏԵՆՈ (27. դեկտ.).—Անցած գի-
շեր Ստերկարովից բազմաթիւ զօրք
դուրս եկաւ խուզարկութիւններ կատա-
րելու և բացայայտեց, որ բոլորների
բազմութիւն ոյժեր բանած են Ստերկար-
ովի և առաջուց մեծ քանակութեամբ ազա-
մամթ երբ են դուրս բերել Մոլանոյից։

ՋՏՏՏԻՆ.—«Գերմանիա» նախ կնոն-
քի ժամանակ թիւով մի ճառ խօսեց,
որի մէջ մի յետադարձ հայեացք ձգեց
Համալսարանի միջոցով «Վուկան» գծի
զարգացման վրայ, մի գիծ՝ որն այսօր
ծովն է իջնում Միացեալ Նահանգ-
ների բարեկամ ժողովրդի հետ յարաբե-
րութիւններ հաստատելու պաշտօն ու-
նեցող ամենաարագ ընթացիւն աշխա-
հի երկրին. նմանապէս Գերմանիան
նորագոյն ժամանակում սկսել է նորից
ձեռք բերել այն, ինչ որ կորցրել էր
Հանգայի անկումից ի վեր. Երկու ժամա-
նակ Գերմանիան վախճում էր ծովից
և մեծ կայսրի ու նրա անմահ խորհրդ-
դականի շնորհիւ միութիւնը վերականգ-
նելուց յետոյ միայն Գերմանիան իրենց
Հանգայի նշանաւորը «Երկու իմ աշ-
խարհն է», նորից բարձրացաւ համաշ-
խարհային քաղաքականութեան բեմը.
ներկայ անցած օրերն քաղաքականու-
թիւնը և իւր այժման համաշխարհային
քաղաքականութիւնը երկրի անտեսական
աճման անխառնակից հետեանքն են
հանդիսանում. իսկ այդ աճումը իւր կող-
մից առաջացել

А. О. Мелик-Шахназарянца, Воронц. Набережн. церковный домъ